

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Академія державної
податкової служби
України

ім. Національний
педагогічний університет
М.П. Драгоманова

ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Матеріали науково-практичної конференції

За редакцією академіка АПН України
Д.О. Тхоржевського

Ірпінь-2001

УДК 378.017.4/.93(063)
ББК 74.58я43
В85

Рецензента:

АЛ. Дьомін, доктор педагогічних наук, професор.
О.І. Бугайов, доктор педагогічних наук, професор.

Всебічний розвиток особистості студента: Матеріали науково-практичної конференції / За редакцією академіка АПН України Д.О. Тхоржевського. - Ірпінь, 2001. - 598 с.

ISBN 966-7257-85-1

У збірнику розглядається всебічний розвиток особистості студента як педагогічна та методична проблема, подаються відповідні рекомендації для застосування у навчально-виховному процесі.

УДК378.017.4/.93(063)
ББК 74.5 8я4 3

ISBN 966-7257-85-1

©Академія ДПС України, 2001

Чубуков О. О.

**СПРЯМУВАННЯ ПРИРОДНОГО ІНТЕРЕСУ
МОЛОДІ НА СОЦІАЛЬНО-КОНСТРУКТИВНІ
ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ.....513**

Шамрай В. О.

Кіленко О. О.

Процент Т. О.

**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ТА
МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ І
СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У РАКУРСІ ВСЕБІЧНОГО
РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....521**

Шарана В. Г.

**ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ, ЗМІСТУ І
СТРУКТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ВУЗУ ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ
СТУДЕНТА.....534**

Шмигевський М. В.

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА В
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ.....541**

Яременко Н. В.

**РОЛЬ ПОЗАНАВЧАЛЬНОЇ ВИХОВНОЇ
РОБОТИ У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....548**

Яременко О. О.

**ВИДИ ТА ФОРМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ
ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
СТУДЕНТІВ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ.....553**

О.О. Яременко

*(Національний педагогічний
університет
ім. М.П. Драгоманова,
м. Київ)*

ВИДИ ТА ФОРМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ У КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Глобальні проблеми сучасності, що виникли сьогодні у масштабах всього людства, зі всією гостротою вимагають переосмислення та переоцінки історично сформованого у світогляді людини стереотипу, який схвалює споживацьке, руйнівне ставлення людини до навколишнього середовища.

Тому назріла необхідність екологізації моральної свідомості та поведінки, зміни ціннісних орієнтацій моралі - побудови такої системи цінностей, в яку увійдуть як соціальні, так і природні елементи, а природа отримає статус самостійної цінності завдяки її унікальності.

Тому західноєвропейські педагоги розробили загальну систему змісту екоосвіти, в яку входять основні групи знань та умінь:

- практичних - спостереження за явищами природи, розрізнення видів рослин та тварин, основних груп фунтів тощо;
- інтелектуальних - встановлення взаємозв'язків між різними компонентами навколишнього середовища, аналіз впливу діяльності людини на хід природних процесів;
- оціночних - естетична оцінка навколишнього середовища, оцінка критеріїв, які впливають на вироблення рішень про використання природи, оцінка впливу людини на кругообіг води у природі.

Екоосвіта стає предметом зацікавлення та дій міжнародних організацій на найвищому рівні. Про глобальне, загальнолюдське значення екоосвіти як головного засобу конструктивного перетворення суспільної та індивідуальної екоосвідомості говорилося майже на всіх міжнародних форумах з проблем навколишнього

Всебічний розвиток особистості студента

середовища. Особливо наголошувалось на тому що екоосвіта повинна перетворитися з справи тільки спеціалістів на справу усієї громадськості.

Уже сьогодні дослідниками у галузі екології та охорони природи розроблено основні принципи та технології екологічно доцільної взаємодії людини з навколишнім середовищем та його окремими елементами. Однак проблема прийняття цих принципів та освоєння технологій кожною конкретною людиною залишається, на жаль, недостатньо вирішеною.

Необхідно задіяти всі канали впливу на особистість. Відповідно всі, хто можуть впливати на особливість, повинні мати уяву про психологічні та педагогічні основи екоосвіти.

Характер свідомості кожного може виявитися "небайдужим" до навколишнього світу, навіть якщо він не стане потім керівником, що приймає глобальні рішення, а буде "простим фермером".

Головним недоліком освіти сьогодні залишається низький рівень екологічних знань серед більшості молоді, оскільки такі елементи змісту екоосвіти, як способи практичної діяльності та розвиток оціночно-емоційної реакції, ще не викладено достатньо у предметних навчальних програмах. Тому у молоді превалює споживацький підхід до навколишнього середовища; поверхневі знання про сучасні екопроблеми та об'єкти охорони; відповідно низький рівень сприйняття цих проблем як особисто значущих; превалює абстрактно-глобальний погляд на екопроблеми; більшість учнів не бачить конкретного застосування своїх сил у вирішенні місцевих (локальних) проблем навколишнього середовища, і як наслідок, у них не розвинена потреба в практичній діяльності та впевненість у необхідності безпосередньої участі у реальній природоохоронній діяльності як обов'язковому елементі у системі людської діяльності.

Тільки цілеспрямована організована пізнавальна діяльність молоді не лише забезпечує засвоєння дійсності, але й збуджує інтерес, почуття, активізує волю, енергію, все те, що є своєрідним будівельним матеріалом для розвитку її особистості. Беручи участь у різних видах діяльності, які постійно збагачуються і вдосконалюються, студент здійснює перехід до самостійної життєдіяльності та усвідомлення себе як особистості. Перебуваючи в системі колективних і міжособистісних відносин.

Всебічний розвиток особистості студента у процесі навчання та виховання

особистість оволодіває соціальним досвідом, ціннісними орієнтаціями, морально-етичними і правовими нормами, стверджує себе як особистість.

Діяльність молоді в галузі екоосвіти та виховання повинна здійснюватись у формах, які найбільш адекватно моделюють реальну діяльність з охорони природи, залучають у систему відносин з природним і соціальним середовищем.

Отже екоосвіта та виховання покликані забезпечити молодь науковими знаннями про взаємозв'язок природи та суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, оволодіти нормами правильної поведінки в процесі взаємодії з нею.

Таким чином, екоосвіту та виховання потрібно здійснювати повсякденно в сім'ї, дошкільних установах, школі, вузі, у позашкільній та позааудиторній діяльності.

Позааудиторна діяльність з охорони природи виникла задовго до того, як була визнана необхідність включення спеціальних природоохоронних курсів та тем у практику обов'язкового аудиторного навчання. Нині ця діяльність відіграє важливу роль та здійснюється, як правило, разом з університетською програмою і після закінчення занять у групах за інтересами, у клубах, у ході проведення змагань тощо, а також поза університетом - у рамках регулярних заходів.

Позааудиторну природоохоронну діяльність молоді у західноєвропейських країнах також забезпечують: організації молоді з охорони навколишнього середовища, природоохоронні робочі табори, клуби, музеї, зооклуби, центри з вивчення навколишнього середовища, молодіжні секції природничих спілок, особливі групи з охорони природи, неспеціальні молодіжні організації.

Використання навколишнього середовища як об'єкта для творчої праці студентів привертає увагу західноєвропейських педагогів. У всьому світі визначається важливість вивчення навколишнього середовища для розвитку людини, і особливо необхідними вважаються безпосередні контакти з природою. Актуальним став заклик "Нехай природа буде вашим учителем". Через безпосередній зв'язок із навколишнім середовищем, на думку зарубіжних педагогів, краще за все розвивається повага до природи та турбота про неї.

Заняття у природі вважаються необхідними не тільки для вивчення навколишнього середовища на базі особистого досвіду, але й для виховання у молоді колективізму, здатності до співробітництва, до участі у загальній справі, тобто дозволяє вирішувати не тільки освітні, а й виховні завдання.

Тому у сучасній практиці шкіл та вузів європейських країн вивчення проблеми охорони навколишнього середовища включається як при вивченні предметів Природничого (біологія, географія, природознавство), так і гуманітарного (історія, громадянське виховання) циклів. Воно реалізується в аудиторних та позааудиторних формах діяльності молоді (табл. 1):

Курси та предмети, в які включається зміст екоосвіти

Країна	Курс	Види позааудиторної діяльності
Англія	географія, біологія, геологія, соціальні науки, хімія, основи с/г, мистецтво, фізика, історія, природознавство	табори, польові дослідження, маршрути, фотосправа, кемпінги
Бельгія	екологія, географія, історія, природознавство	екскурсії, польові дослідження
Данія	географія, природознавство, біологія, орієнтування, історія, література, гігієна	польові дослідження
Франція	географія, соціальні науки, історія, громадянське виховання	екоклуби, кемпінги
Німеччина	географія, біологія, природознавство, екологія людини	польові маршрути та дослідження
Нідерланди	с/г, екологія людини	польові центри, та дослідження

Серед позааудиторних форм роботи важливу роль відіграють екологічні екскурсії, які, як відзначає професор

Р. Аллен, є "основним ритуалом, порівняно з яким усе інше - лише чисто підготовча робота". Екскурсійна робота особливо широко проводиться в екологічних клубах та кемпінгах.

Екологічні клуби значно збільшили свою кількість останнім часом. Вони організовуються для формування у молоді навичок роботи у колективі, умінь співставляти, вивчати та вирішувати проблеми охорони природи на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях. Безперечно, спеціалізація під час проведення заходів з охорони тварин та вивчення природних комплексів не практикується, а визначається мета прививати у членів клубу розуміння взаємозв'язків людини та природи, сприяти вирішенню проблем навколишнього середовища через соціальні дії.

Екоклуби організовують: діяльність з охорони природи (визначення якості навколишнього середовища, планування регіонального землекористування, розробка проектів вирішення проблем навколишнього середовища своєї місцевості та можлива їх апробація); екскурсії, у яких беруть участь студенти, школярі, вчителі, суспільні діячі, бізнесмени, працівники місцевих органів управління; лекції, демонстрації кінофільмів з охорони природи; оцінка діяльності людини відповідно до використаних ресурсів (необхідна, допустима, марнотратна) і, нарешті, збір вторинної сировини - паперу, банок, пляшок тощо). Дуже поширеними є виставки робіт членів клубу: малюнків, фотографій, демонстраційних посібників.

У системі позашкільних та позааудиторних заходів з охорони природи більш поширеними є *кемпінги* - місця сумісного проживання, які організуються відповідно до програмам молодіжних агенцій із підготовки студентів та учнів до навчальної діяльності.

Кемпінги перетворюються у своєрідну лабораторію з охорони природи та її ресурсів. У літній період молодь отримує там додаткову загальноосвітню підготовку, яка включає також вивчення проблем охорони природи. Значна частина часу відводиться екскурсіям та практичним видам діяльності: лісонасажденню, квітникарству, садівництву. Важливе місце у роботі кемпінгів займає співробітництво між університетами та сільськими і міськими округами, яке дозволяє познайомити молодь з особливостями життя та виробництва у кожній з цих місцевостей.

Всебічний розвиток особистості студента

У розвитку позааудиторної діяльності значна роль відводиться *Молодіжним союзам з вивчення та охорони природи*. Першою з подібних організацій у Європі був Нідерландський союз молоді з вивчення природи, заснований ще у 1923 році для підлітків, юнаків та дівчат 12-23 років.

Сьогодні такі організації діють практично у всіх країнах Західної Європи. Вони розвивають свою діяльність (організацію молодіжних таборів, виконання проєктів) відповідно до сучасної концепції екоосвіти, звертаючи особливу увагу на екологічні дослідження, практичні заходи екологічного характеру. Періодично проводяться національні конгреси цих організацій, на яких приймаються програми діяльності. Аналіз цих програм дозволяє виділити два основних напрями, пов'язаних з вивченням навколишнього середовища та взаємозв'язків природи і суспільства, а також застосування отриманих знань на практиці. Таким чином, позааудиторна діяльність молоді охоплює як природничі, так і соціальні аспекти проблеми охорони навколишнього середовища.

Безпосереднє вивчення природи студентами та учнями спрямовується спеціальними *науково-методичними центрами польової роботи*, які організовані майже у всіх країнах Західної Європи. У штаті кожного з них, як правило, наукові співробітники: ботаніки, зоологи, географи. Відповідно до програм центри організують польові практикуми з екології, біології, географії, орнітології, ґрунтознавства тощо. Так, біологічний центр у Копенгагені приділяє увагу роботам з систематики та екології тварин і рослин.

Польові роботи застосовуються зарубіжними педагогами як засіб підвищення науковості біологічної та географічної освіти, екоосвіти, як засіб здійснення зв'язку між різними предметами та курсами.

Важливе місце займає також знайомство студентів із заповідниками, їх завданнями та діяльністю. Заповідники з особливою метою створені у багатьох країнах Західної Європи. У Бельгії та Німеччині вони утримуються, головним чином, на кошти суспільних організацій (при фінансовій підтримці уряду), а у Великобританії та Нідерландах, крім того, і на кошти держави. В останні роки у західних країнах створюються подібні резервати на ділянках, змінених господарською діяльністю людини.

Всебічний розвиток особистості студента у процесі навчання та виховання

Так територія для польових досліджень у Дрейклоу (Англія) (Drakelow Power Station near Burton-on-Trent) розташована недалеко від теплової електростанції, де вивчають забруднення атмосфери, відновлення ґрунту тощо.

За підтримки національних природоохоронних організацій, таких як Британський трест аматорів природи, Голландський інститут з екоосвіти та ін., широке поширення отримала практика *організації спеціальних таборів*. Табори створюються у резерватах, природних парках та рекреаційних зонах. Учасники таборів вивчають екологічні особливості району, розташування табору, регіональні проблеми охорони природи, отримують та розвивають практичні навички: розчищають ставки, насаджують дерева, будують пішохідні стежки.

Організація таборів - складова частина програм як національних молодіжних екоосвітніх організацій, так і Міжнародної юнацької федерації з вивчення та охорони навколишнього середовища.

У практиці позааудиторних занять значне місце займають *польові маршрути*, перший досвід організації яких зародився у Сполучених Штатах, а потім, починаючи з 1962 року, у Великобританії та інших країнах Західної Європи. Польові маршрути являють собою новий підхід до проведення екскурсій. Вони стимулюють інтерес студентів до пізнання та вивчення природи, знайомлять їх з основними елементами наукового дослідження, тому є необхідними не тільки для екоосвіти, а й для вивчення курсів з ботаніки, зоології, географії, основ сільського господарства, сприяють інтеграції знань з цих предметів, забезпечують комплексний підхід до вивчення навколишнього середовища. Польові маршрути - цінний додаток до експериментів та спостережень, що проводяться в учбових закладах при вивченні різних тем із вивчення навколишнього середовища.

Польові маршрути поєднуються з аудиторною роботою і дозволяють молоді знаходитись на свіжому повітрі, сприяють подальшій зацікавленості у питаннях захисту навколишнього середовища та подальшому розвитку особистості студента.